

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

FARAGÓ Péter – IMRE Gábor – MATOS István – VARGA Péter

Budapest, 2013.
6. évfolyam 4. szám

A HADERŐNEMEK, FEGYVERNEMEK SZEREPE A JÖVŐ HÁBORÚBAN

THE ROLE OF THE MILITARY SERVICES AND ARMS OF SERVICE IN FUTURE WARS

Ebben a rövid dolgozatban megvizsgáljuk, hogy a haderőnemek és a fegyvernemek szerepe, alkalmazása hogyan változott meg a történelem folyamán, milyen változások következtek be a XXI. század geopolitikájában és melyek a mai konfliktusok, háborúk főbb jellemzői. Végezetül pedig mindezekből kiindulva a parancsnok szemszögéből tekintve meghatározzuk a katonai erő jövőbeli alkalmazásának főbb kritériumait.

In this short dissertation we examine how the role and utility of military services and arms of service have changed during the history, what changes have supervened in the geopolitics of 21st century and what specifics of present-day conflicts and wars have appeared. In fine, based on all these we assess the main criterias of the utility of force in future wars from the point of view of the commander.

BEVEZETÉS

A házi dolgozat témaköre a mai biztonságpolitikai és katonai gondolkodók egyik kedvenc témája, bár érdemes megjegyezni, hogy társadalmunk szintjén nem csak ezen szakértők kutatási területét érintően jelent kihívást. Megszámlálhatatlan tudományos értekezés, tanulmány és cikk érinti ezen kérdéskört közvetve vagy közvetlenül, sőt, nem egy életrajzi könyvben találni kapcsolódó álláspontokat, megnyilatkozásokat, melyek irányították, illetőleg hatással voltak a dolgozat készítőinek munkájára. A közös kidolgozás legszembetűnőbb momentumaként értékelhetjük, hogy habár szemtanúi, sőt esetenként aktív szereplői vagyunk a modernkori hadviselés fejlődésének, mégis tágra nyílt szemekkel csodálkozhatunk rá a jelenkor katonai cselekményeire, vívmányaira, illetve az azok kapcsán alkotott teóriák utópisztikusnak tűnő megállapításaira.

I. A HÁBORÚ FOGALMÁNAK MAI ÉRTELMEZÉSBELI PROBLÉMÁI

A téma értelmezésekor az első kihívást mindjárt a háború fogalmának tisztázása jelenti. Habár főként Szun Ce és Clausewitz munkássága nyomán van egyfajta képünk a háború értelmezéséről, de mára a fogalom elmosódottá vált. Ma már nekünk, katonáknak is nehéz tiszta és egyértelmű képet alkotni, hiszen a jellemzően a korai XX. század hadi eseményeinek tapasztalataira épülő tanulmányaink, tapasztalataink szerint a háborút egyenruhás haderők, fegyvernemek szemtől szemben, a haditechnika eszközeivel vívják a hadszíntéren, amelynek eredményeképpen rendszerint az erősebb és katonailag képzettebb fél nyer. Ezzel szemben a modernkori háborúnak létezik helyi, kisméretű, aszimmetrikus, kontaktus nélküli, vagy akár nem fegyveres formája, sőt a katonák szemszögéből nézve megkülönböztethetünk nem háborús katonai műveleteket is, illetve olyan szövetségest, aki alapvetően civil, és semmilyen formában nem képes vagy hajlandó a fegyverforgatásra, valamint olyan ellenfelet, aki civil öltözékben, csoportosan, szervezeten visel hadat ellenünk házi készítésű harceszközökkel. A háború vélt és valós indítékait tekintve pedig még színesebb kép rajzolódik ki korunk konfliktusainak viszonylatában.

Ilyen értelemben akár azt is mondhatnánk, hogy bármilyen, a földtől elrugaskodott abszurd háború-elméletnek helye van a mai hadtudományban, ámde mindenképpen számolnunk kell azon ismeretek halmazával, melyek segítenek eligazodni a háborúk evolúciójának megértésében. Az emberiség (had)történelme ehhez több mint elegendő ismeretanyag-

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

FARAGÓ Péter – IMRE Gábor – MATOS István – VARGA Péter

Budapest, 2013.
6. évfolyam 4. szám

hoz segít hozzá, és a különböző korok kiemelkedő gondolkodóinak munkái szilárd támpontokat nyújtanak, hogy rendszerezett tudástár álljon rendelkezésre.

Mindenesetre a globalizáció tükrében, tömegkommunikációval, médiatúlsúllyal, propagandával és információigénnyel jellemezhető világ esetében a háború clausewitz-i fogalmának további leegyszerűsítése, vagyis inkább általánosítása figyelhető meg (pl.: közkeletű fogalmakban, mint maffiaháború, médiaháború stb.). Ebből a szempontból nézve logikus megoldást jelentene, ha mint „érdekközösségek közti konfliktus”-ként értelmeznénk, nem rendelve hozzá sem az állam, sem pedig a fegyveres harc mára „elnehezült” fogalmait. Egy biztos, a háború fogalma – még ha Clausewitz ún. kaméleon-hasonlatát is magunkévá tesszük – igazán a katonák fejében maradt meg az eredeti, örökérvényű formájában és leginkább ők azok, akik ebből kiindulva minden létező kontextusában képesek értelmezni azt.

II. A HADVISELÉS ÚJ GENERÁCIÓINAK MEGJELENÉSE A XX. SZÁZADBAN

A korunkat jellemző katonai konfliktusok teljesen más képet mutatnak, mint a XX. század második felét megelőző „klasszikus háborúk”. Vajon miért van ez így? Erre próbálja megadni a választ a hadviselés különböző generációival foglalkozó elmélet, továbbá arra keresi a választ, milyen is lesz a jövő háborúja.

Az elmélet – miszerint a hadviselés fejlődése is egyfajta evolúciós folyamat – William S. Lind és társai fogalmazták meg „*A háború változó arca: A negyedik generáció felé*” című tanulmányában 1989-ben. Az írás ekkor még nem hagy különösebb nyomot a katonai gondolkodásban, ám az iraki és az afganisztáni hadszíntér kudarcainak elemzése során ismét előtérbe kerül a negyedik generációs hadviselés (4th Generation Warfare – 4GW) elmélete.

AZ ELSŐ 3 GENERÁCIÓ RÖVID ÁTTEKINTÉSE

Az *első generáció*: a 30 éves háborút lezáró, 1648-as vesztfáliai békét követő időszak, amikor is a háborúkat az államok hadseregei vívták korlátozott és szabályozott keretek között. A vonalas harcászat, a csapatok mozgásával történő manőverezés, valamint az addigra elterjedt lőfegyverek alkalmazása jellemezte.

A *második generáció* (anyagcsata korszaka): A nagy ipari forradalom vívmányainak elterjedését követően, a hadseregeknek is alkalmazkodni kellett. Az új találmányok megjelentek a fegyveres küzdelemben is (távíró, vasút), melyek alkalmazása lényegesen megváltoztatta a hadviselés formáját, egyre nagyobb jelentőséggel bírt a koncentrált tüzerő és a tüzellel való manőverezés (a tüzérség, majd később a géppuskák kiemelkedő szerepe).

A *harmadik generáció* (villámháború korszaka): Az Első Világháborút követően a kor katonai gondolkodói (Heinz Guderian, Mikhail Tuhacsevszkij) felismerik, hogy a háború megnyerése nem az ellenség megsemmisítésével a legeredményesebb, hanem a döntő pontokra mért gyors csapásokkal. A vezetési rendszerek bénításával, utánpótlás elvágásával, vagy a morál megtörésével zavarni a szembenálló fél lélektani egyensúlyát.

Azt azonban látnunk kell, hogy az egyes generációk egymást kiegészítik, továbbfejlődnek. Míg az első három generációra a haditechnika és a módszertan fokozatos fejlődése a jellemző, addig a negyedik szakít az addig kialakult helyzettel.

NEGYEDIK GENERÁCIÓS HADVISELÉS (4GW)

A negyedik generáció megjelenését szimbolikusan leginkább egy, a XXI. század egyik legemlékezetesebb napjához, 2001. szeptember 11-hez lehetne kötni, hiszen ez egy olyan esemény volt, amelyre addig korábban nem volt példa. Egy nem állami (terror) szervezet mért szervezett csapást a kor egyik vezető nagyhatalmára, egy nagyvárosban, civil polgárok és egy nemzeti szimbólum (WTC) elpusztításával, ezáltal a clausewitz-i hármasság (állam, katona, polgár) szerteoszlik.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

FARAGÓ Péter – IMRE Gábor – MATOS István – VARGA Péter

Budapest, 2013.
6. évfolyam 4. szám

A 4GW definíciója (Somkuti Bálint értelmezésében):

„A negyedik generációs hadviselés pontosan körvonalazott politikai célok érdekében végzett, gyakran több szervezet ideológiai közösségen alapuló, általában nem-katonai tevékenység, mely szakít a hagyományos hadviselés szabályaival és hatását több, egymást kiegészítő és felerősítő területen végrehajtott katonai és nem-katonai műveletek eredményeképpen fejti ki.”

A 4. generáció jellemzői:

Az állam elveszti a hadviselés monopóliumát, jellemzően nem országok és államok háborúznak egymás ellen, hanem bizonyos csoportok, ideológiai szervezetek, a kor technikai és globalizációs vívmányait felhasználva olyan pusztító erő birtokosává válnak, mellyel támadást indíthatnak államok, rendszerek megdöntésére és a nyugati világ biztonságát veszélyeztethetik. Mivel a konfliktus résztvevői nem állami szereplők, ezáltal az államok által elismert szabályzók, egyezmények sem fogják „megkötni a kezüket”, így az alkalmazott módszerek teljes mértékben kiszámíthatatlanok, gyakran törvénytelenek. A szervezetek felépítése széttagolt és szerteágazó, decentralizált vezetésű, szervezésüknél gyakran a gazdasági életben szokásos formákat (franchise, out-sourcing) alkalmaznak, ezért is nehéz megtalálni a gyenge pontjaikat vagy felszámolni a teljes hálózatot. Általánosságban elmondható, hogy csökken a hagyományos, ipari alapú konfliktusok esélye, inkább a vallási, ideológiai és etnikai tényezők dominálnak az összeütközések kialakulásában.

A harc non-lineáris jellegéből adódóan nincsenek hagyományos harcterek, harceljárások és harcosok, nem tudni ki a civil és ki a kombattáns. A béke és a háború közti határ elmosódik. A harc alacsony intenzitású, de a veszély folyamatosan jelen van, nem tudni, hogy térben és időben mikor jelentkezik, ezáltal nagyfokú elővigyázatosságot és folyamatos készenlétet követel meg a reguláris vagy állami résztvevőktől. A műveletekkel képesek egyidőben a teljes állami apparátusra hatást gyakorolni, a katonai célok mellett gazdasági, politikai és társadalmi területen hatást elérni.

A 4GW-ben kiemelt fontossága van az információs, propaganda műveleteknek a célok eléréséhez, hiszen a lakosság támogatásának megnyerése eldöntheti a konfliktus kimenetelét. Kizárólagosan katonai eszközökkel nem lehet megnyerni, hiszen itt nem a szemben álló fél megsemmisítése a cél, hanem az ideológiák minél szélesebb körben elterjesztése, a saját ügy számára minél nagyobb bázis megnyerése. A propaganda tevékenységben kiemelkedő szerepe van a médiának.

A konfliktus kimenetele nem függ a haditechnikai fejlettségtől, hiszen a legprimitívebb eszközökkel (akár házilag barakcsolt szerkezetekkel) is lehetőség van olyan hatást elérni, hogy a legmodernebb eszközök alkalmazása gazdaságtalanná vagy eredménytelenné válik. Viszont az is elmondható, hogy a legfejlettebb technikai eszközök is felhasználásra kerülnek, melyek a kereskedelmi forgalomból beszerezhetőek (pl.: okostelefonok).

Végül a legszembetűnőbb jellemző az aszimmetria, hiszen a szemben álló felek sem összetételükben, sem erejükben, sem eszközeikben, sem eljárásaikban nem összehasonlíthatók, viszont mégis azonos esélyekkel bírnak a konfliktus kimenetelében.

A NEGYEDIK GENERÁCIÓS HADVISELÉS EGYIK MEGNYILVÁNULÁSI FORMÁJA A NEMZETKÖZI TERRORIZMUS

Dr. Havasi Zoltán r. dandártábornok szerint a terrorizmus „az erőszak alkalmazásának, vagy az azzal való fenyegetésének olyan stratégiája, melynek elsődleges célja félelem, zavar keltése és ennek révén meghatározott politikai, ideológiai vagy vallási célok elérése, vagy a hatalom megtartása. A globalizáció és tömegmédiá révén a világ kiszélesedik és ezáltal a terrorizmus is nemzetközi méretek öltött.”

A terrorizmuson belül mindenképp meg kell különböztetnünk a politikai, ideológiai és vallási, valamint etnikai vonalat. Míg az elsőt a közel keleti *Fatah*, vagy a 70-es 80-as években aktív *Vörös Brigádok*, addig az utóbbihoz a szeparatista vagy vallási fundamentalista szervezetek sorolhatók, mint a baszk *ETA* és az *Al-Qaeda*.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

FARAGÓ Péter – IMRE Gábor – MATOS István – VARGA Péter

Budapest, 2013.
6. évfolyam 4. szám

A JELENKOR HADERŐI KÉPESEK-E KEZELNI A 4GW-EL SZEMBENI KIHÍVÁSOKAT?

A fentiekben megfogalmazottakból látszik, hogy a 4GW-el szembeni biztonsági kihívások nem tisztán csak a katonák feladata, és kezelése mindenképp az átfogó megközelítés elveit figyelembe véve az állam teljes spektrumával, és ezen túlmenően akár a nem állami szereplők (nonprofit szervezetek, nemzetközi szervezetek) együttműködésével lehetséges.

A hadseregek fejlesztésének, átalakításának irányait az elmúlt időszak koalíciós műveletei (KFOR, ISAF, OEF, OIF) kitzűzték és meghatározták. A nemzetek és a szövetségek az alábbi elvek figyelembevételével formálják haderejüket: önállóan vagy szövetséges keretek közt legyen alkalmas hagyományos katonai tevékenységet folytatni, legyen kész korlátozott célú műveletek indítására akár több dimenzióban is, tudja sikeresen felvenni a harcot terrorista vagy irreguláris erővel szemben.

III. A XXI. SZÁZAD GEOPOLITIKAI VÁLTOZÁSAI, KONFLIKTUSOK ÉS HÁBORÚK JELLEMZŐI

MULTIPOLARITÁS. AZ AMERIKAI EGYESÜLT ÁLLAMOK, MINT A VILÁG CSENDŐRE

Az előző évezred végén felgyorsult globalizációs folyamatok, valamint a gazdasági és politikai változások eredményeképpen megbomlottak az addig fennálló geopolitikai erőviszonyok. Ide értendők a világ történelmének olyan nagy súlyú eseményei, mint a hidegháború vége, a Szovjetunió felbomlása, Kína gazdasági hatalmának erősödése, az iszlám radikalizmus által is táplált „terrorizmus”, valamint az azt felszámolni „hivatott” háborúk. Az Amerikai Egyesült Államok a kétezres években világméretű átrendeződés főszereplője volt, egyrészt irányító szerepben, másrészt pedig szenvedő félként.

Oroszország ma teljes mértékben vissza akarja állítani nagyhatalmi státuszát. Ebben a folyamatban jelentős az új orosz politikai, gazdasági és katonai vezetők szerepe, akik alapjaiban változtatták meg az orosz állami politika irányvonalát. A mai Oroszország mára már egy nemzeti önbizalmát visszanyert ország, aki pontosan tudja helyét és szerepét a világban.¹

A geopolitikai változások legnagyobb nyertesének a Kínai Népköztársaság tűnik. A gazdasági válság politika hatásait történelmi háttérbe helyezve arra a megállapításra juthatunk, hogy az Amerikai Egyesült Államok katonai hatalmát veszélyezteti, ha nem lesz képes az elkövetkezendőkben a világ egyik gazdasági vezető szerepét ellátó államának szerepét betölteni.

Az utóbbi tíz esztendő elegendőnek bizonyult ahhoz, hogy a globális rendszer képe teljesen megváltozzon, annak fenntarthatatlansága pedig elsődlegesen a gazdasági „egyensúlytalanságok” terén jelentkezett.

Nyilvánvaló, hogy a globalizáció teljes mértékben fejre állítja a geopolitika eddigi eszköztárát is, mégpedig – annak alapjául szolgáló – a homogén nemzetállamok által biztosított társadalmi és kulturális viszonyok széttörésével, felmorzsolásával. Túlságosan egyszerű lenne azt feltételezni, hogy a globalizáció egy egypólusú világtársadalomhoz fog vezetni, ahol is a belső konfliktusok helyett egyfajta harmónia fog majd uralkodni.

Azonban az Amerikai Egyesült Államok még mindig az egyetlen olyan hatalom, amely jelentős katonai akciókat folytat a XXI. század kezdeti szakaszában. A világ legkorszerűbben felszerelt hadseregével rendelkezik. Katonai potenciáljának bázisát nukleáris, hagyományos és „szuperfegyverek”, szenzorok, szállítórakéták legkülönbözőbb típusai, tömeges bevetési feladatok ellátására alkalmas modern szárazföldi, légi- és tengeri erő, s a katonai potenciálját állandóan fejleszteni képes tudományos és technológiai bázis alkotják. Hadseregének logisztikai hálózata is a legfejlettebb és a legkiterjedtebb a világon. Az egyetlen hatalom a XXI. század jelenlegi szakaszában, amelyik nagy fegyveres erőket igen rövid idő alatt tud bevetni bármely kontinensen. Számos országban vannak katonai támaszpontjai. Figyelembe kell azonban

¹ Deák János – Sztternák György ; Az orosz geopolitikai gondolkodás megváltozásának tükröződése az új katonai doktrína tervezetében.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

FARAGÓ Péter – IMRE Gábor – MATOS István – VARGA Péter

Budapest, 2013.
6. évfolyam 4. szám

venni az USA geostratégiai helyzetében végbement változásokat is. Több mint másfél évszázadon át az Egyesült Államok geopolitikai pozíciója kedvezőbb volt, mint más hatalmaké.

KÍNA, AZ OROSZORSZÁGI FÖDERÁCIÓ ÉS AZ AMERIKAI EGYESÜLT ÁLLAMOK ERŐVISZONYAINAK ALAKULÁSA

A Kínai Népköztársaság hosszú távú modernizációs stratégiájának alapvető célja, hogy Kínának a modern világban elfoglalt helyét fokozatosan, lépésről lépésre összhangba hozza az ország fizikai és gazdasági méreteivel. A XX. század utolsó két évtizedében kidolgozott hosszú távú gazdaság- és társadalomfejlesztési stratégiájának sikeres megvalósítása és céltudatos külpolitikája révén biztos léptekkel halad azon az úton, amely a XXI. század közepe táján e stratégia végső céljának az eléréséhez, azaz a világ legnagyobb és legerősebb hiperhatalmának létrejöttéhez vezet.

Az USA azonban továbbra is jelentős és hosszú távú komparatív előnyökkel rendelkezik versenytársaihoz viszonyítva. Ezek között különösen lényegesek a természeti erőforrások mennyisége és összetétele, a tudományos és műszaki fejlettség szintje, a kutató-fejlesztő bázis nagysága és összetétele, a lakosság nagysága, kor és képzettség szerinti összetétele, a piac és a tőkefelhalmozás nagysága, a gazdaság magas teljesítőképessége és átállási rugalmassága, az ország nemzeti valutájának ereje és szerepe a nemzetközi pénzügyi piacokon.

Mindeközben az Oroszországi Föderáció gazdasági, politikai és ehhez szorosan kapcsolódóan katonai téren is magára talált. Jelenleg világpolitikai szerepe erősödik, ambiciózus törekvéseit erőteljes ütemben kívánja megvalósítani.

Fontos kiemelnünk, hogy mindhárom hatalom az ENSZ Biztonsági Tanácsának tagja, melynek révén rendkívüli hatással bírnak a világpolitika alakulására, egyben pedig a legfejlettebb hadiipari technológiák és gyártókapacitások birtokában vannak.

ENERGIA-VÁLSÁG (NYERSANYAGOK, VÍZ)

A világ gyorsan növekvő népessége mostanra meghaladta a 7 milliárdot (a XX. század elején csak 1,6 milliárd volt). Bár abszolút számokban a világ ismert szén-, kőolaj- és földgáztartalékai az elmúlt fél évszázadban még mindig növekedtek, a növekvő fogyasztás és a népesség növekvő számának együttes hatása miatt helyesebb, ha a készleteket egy főre vetítve vizsgáljuk. Ez pedig világosan azt mutatja, hogy az ismert készletek mindössze fél évszázadra elegendőek. Még ha egyéb tényezőket (újabb lelőhelyek feltárását, takarékos felhasználást, egyéb források belépését stb.) is figyelembe veszünk, a XXI. század közepére igen komoly problémával fogunk szembenézni. A kőolaj és a földgáz ugyan nem fog egyik napról a másikra elfogyni, de a kereslet és a kínálat piaci törvényeinek megfelelően elkerülhetetlen, hogy az árak olyan szintre emelkedjenek, amilyenre ma még gondolni se merünk. Ha új megoldásokat nem találunk, a század második felére igazi válsághelyzet alakulhat ki.

Földünk 71 százalékát víz borítja, de ebből csak az édesvíz készlet – azaz 2,1 százalék, mintegy 35 millió köbméter – alkalmas emberi fogyasztásra. Az édesvízkészletek fogyása napjainkban hihetetlen feszültségeket okoz főként a Közel-Kelet, Afrika és Ázsia több országában. Ennek oka az eddig soha nem látott népességszaporulásban, valamint a fejlett civilizációk pazarlásával magyarázható. Az ivóvíz, illetve a szennyvízelvezetés hiánya súlyos, emberek ezreinek életét követelő járványokhoz vezet, valamint hozzájárul a magas csecsemő- és gyermekhalandósághoz. A 2013. október 8-11. között megrendezett „BUDAPESTI VÍZ VILÁGTALÁLKOZÓ” zárónyilatkozata az alábbi célkitűzéseket fogalmazza meg: az egészséges ivóvízhez és szanitációhoz való egyetemes hozzáférés biztosítása, a jobb integráción és ágazatközi együttműködésen alapuló vízgazdálkodási szemlélet, a vízszennyezés csökkentése, a csatornázás, szennyvíztisztítás és a víz újra-felhasználásának elősegítése, valamint a globális változások vízügyi kihívásaival szembeni alkalmazkodóképesség növelése.

SARKKÖR-POLITIKA (ÚJ KERESKEDELMI ÚTVONALAK, LELŐHELYEK, NEGATÍV TERMÉSZETI HATÁSOK)

Az Északi-sark jégtakarójának olvadásával felértékelődött a térség szerepe. Bár a terület lakatlan, a közlekedési infrastruktúra gyakorlatilag a nullával egyenlő, néhány, repülők számára kialakított leszállóhely és hevenyészett kikötőhelyek jelentik a „kapcsolódási pontokat” a területért versengő Kanada, Dánia, Norvégia, az Oroszországi Föderáció, az Amerikai Egyesült Államok és „természetesen” Kína honi területeivel. A jégsapka olvadásával az ún. „északi-tengeri útvonal” az esztendő négy-öt hónapjában vehető igénybe, alkalmazása során mintegy 12-15 nappal rövidül meg a Kína kikötői és Rotterdam közötti jelenlegi mintegy 45 napos tengeri utazás hossza. Kanada és az Oroszországi Föderáció reméli, hogy kialakíthatják az olvadás által megvalósítható északi-sarkkörü szállítási útvonalait, ezzel mintegy „pólusváltást” eredményezve a kereskedelmi szállítások területén. Az „északi-tengeri útvonal” megléte azonban elképzelhetően kedvezőtlen lehet az Egyiptomi Arab Köztársaság számára, amely a 2012-es év során több mint 5 milliárd dollárt keresett a „jól bevált” kelet-nyugati hajózási útvonalként számon tartott Szuézi-csatorna bevételeiből.

Az Északi-sarkvidék ásványokban gazdag hatalmas készletekkel rendelkezik, melyek mindezülig hozzáférhetetlenek voltak, beleértve a felfedezetlen földgáztartalékok kb. 30%-át, valamint a felfedezetlen olajtartalékok 13%-át. Nem csoda, hogy a területből mind nagyobb szeletet kihalászni kívánó kormányok aranybányát látnak az olvadásban. A nagymennyiségű édesvíz elolvadása azonban hatást gyakorol az óceáni áramlatokra, egyes régiók éghajlata gyökeresen átalakulhat. Az emelkedő vízszint világszerte előnetheti az alacsonyan fekvő partvidékeket – ennek komoly gazdasági, társadalmi és környezeti kihatásai lehetnek.

A terület és az onnan kiaknázható természeti kincsek „megóvása érdekében” az ahhoz földrajzilag kapcsolódó országok jelentősen megnövelték katonai jelenlétüket a régióban.

Azonban ahogy Kína – öt másik országgal együtt – állandó megfigyelői státuszt kapott az Északi-sarkvidéki Tanács (Arctic Council) 2013. május 15-i, svédországi ülésén, a régió stratégiai jelentősége lassacskán tisztázódik a világközvélemény számára is.

IV. A MODERN HADERŐK HADERŐNEMEI ÉS FEGYVERNEMEI

A jövő tömegesen alkalmazható fegyverrendszereit, technikai megoldásait, harceljárás módjait már ma tesztelik a világ konfliktusaiban. Ha kategorizálni kívánjuk a legjelentősebb fejlesztéseket, a teljesség igénye nélkül az alábbiak szerint is megtehetjük:

- egyéni felszerelések: a katona álcázását, védelmét, manőverképességét, kommunikációját és tűzerejét növelő, a nagyobb nemzetek esetében ezek együttes megvalósítására törekvő fejlesztések (pl.: a német GLADIUS program), ideértve a nanotechnológia kapcsolódó vívmányait is;
- szenzorok: passzív és aktív rendszerek, melyek az ellenséges erők, eszközök helyét, irányát, jellegét képesek előre jelezni;
- védelmi rendszerek: modern technológiájú, tömegesen gyártható, ultra-hatékony fegyverrendszerek (pl.: Vas-kupola-Izrael, SZ-500-Oroszország);
- drónok, robotok, automata fegyverrendszerek: felderítésre, logisztikai támogatásra, védelmi, illetve támadó feladatokra opcionálisan alkalmas, modern technológiai jellemzőkkel rendelkező hadieszközök (pl. Talon fantázianévű, fegyverrel ellátott könnyű robotok – bal lenti illusztráció, MQ-9 Reaper harci drón jobbra lent – USA);

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

FARAGÓ Péter – IMRE Gábor – MATOS István – VARGA Péter

Budapest, 2013.
6. évfolyam 4. szám

- ultramodern támadófegyverek: mobil, többféle platformról indítható, különböző hatótávolságú és nagy pontosságú fegyverrendszerek (pl.: TOPOL-M – Oroszországi Föderáció, balra lent; Trident osztályú tengeralattjáró C4 ballisztikus rakéta indítása közben – USA, jobbra lent);

- energiafegyverek: hang, mikrohullám, lézer kibocsátására alkalmas, az ellenség élőerejét és eszközeit bénító, pusztító fegyverek (pl.: Beam Superimposing Technology nevű rendszer – Németország, balra lent; Personnel Halting and Stimulation Response nem halálos lézerfegyver – USA, jobbra lent);

- kibertechnológia: hálózat-alapú, fejlett computer-technológia alkalmazása támadó, illetve védelmi rendszerként;
- űrtechnológia: műhold-platformra szerelt felderítő, információs, védelmi, illetve támadó fegyverek alkalmazása a kozmikus térben, vagy akár az összhaderőnemi műveletek keretében.

Ezek ismeretében – figyelemmel a nagyhatalmak haderőinek szervezeteire – megállapítható, hogy a technológiák nagymértékben befolyásolják a haderő felépítését, olyannyira, hogy egyes prioritált technológiák esetében önálló haderőnemek kelhetnek életre (pl.: amerikai és orosz légi kozmikus parancsnokságok). A közelmúlt nagy háborúi azonban

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

FARAGÓ Péter – IMRE Gábor – MATOS István – VARGA Péter

Budapest, 2013.
6. évfolyam 4. szám

rámutattak, hogy a megfelelő együttműködés kialakítása hiányában felesleges veszteségek is adódhatnak, vagy a küldetések válhatnak sikertelenné. Éppen ezért fontos, hogy a kialakított szervezeti rendszer elemei egymásra ható, együttműködő jelleggel képviseljék érdekeiket, függetlenül esetleges vagy pillanatnyi stratégiai, hadműveleti szinten létező technológiai, eljárásbeli, létszámbeli előnyüktől, képességfőlányüktől. Megkerülhetetlen, hogy a kiképzés és a felkészülés keretein belül megismerjék egymás képességeit és lehetőségeit a harc megvívásában, illetve felismerjék az együttműködésben rejlő erő-sokszorozás lehetőségeit.

V. A HADERŐNEMEK ÉS FEGYVERNEMEK ALKALMAZÁSA A JÖVŐ HÁBORÚS KONFLIKTUSAIBA

A jövő fegyveres konfliktusaiban továbbra is megkerülhetetlen szerep hárul a fegyveres haderőre, és annak alrendszerére, a haderőnemekre és a fegyvernemekre. Az alkalmazás tekintetében véleményünk szerint, igazodva a mai katonai szakértők véleményeihez, az alábbi szempontok fognak érvényesülni:

- Átfogó megközelítés alkalmazása azon alapelv érvényesülése révén, miszerint nyertes háborút vívni – függetlenül annak kiterjedésétől – a mai korban csak és kizárólag katonai eszközökkel nem lehet. Ehhez ma már politikai, katonai és polgári erők együttes gondolkodása, és összehangolt tevékenysége szükséges.
- Az összhaderőnemiség érvényesülése: a háború megvívásához, illetve az abból eredő tapasztalatok feldolgozásához a haderőnemek együttes gondolkodására, és jellemzően együttes tevékenységére van szükség – megint csak függetlenül a konfliktus méreteitől. Emellett a hagyományos szervezeti felépítés helyett az adott feladatra kikülönített alkalmi kötelékek kialakítása és harcbevételére valószínűsíthető.
- A jövőben elsősorban kompakt, kisebb létszámú, de korszerűen felszerelt, modern egységek és alegységek, a hálózat-alapú hadviselés alapvető eszközeivel felszerelve kerülnek alkalmazásra, gyorsreagáló képesség birtokában.
- Nukleáris és tömegpusztító fenyegetés: a napjainkban zajló destabilizáló folyamatok a különböző országokban sajnálatos módon potenciálisan támogatják a proliferáció jelenségét, mivel ellenőrizhetetlen módon kerülhetnek veszélyes pusztítóeszközök szélsőséges csoportok birtokába. Ez alátámasztja, hogy még ha a fegyveres konfliktusok kapcsán az államok szintjén kötelezettségek is vannak jelen ezen eszközök részleges vagy teljes mellőzésére, a fenyegetettség globális szinten számolni kell.
- A légiere – és egyes térségekben a haditengerészet – stratégiai szerepe megmarad, tekintettel nagytávolságú hordozóképességükre, valamint a telepített fegyverek nagy hatótávolságára, illetve pontosságára. Emellett új stratégiai „haderőnemek”, fegyvernemek tűnhetnek fel és kerülhetnek alkalmazásra a technológiai fejlesztések révén (pl.: légi kozmikus erők, különleges energiafegyvereket alkalmazó kötelékek alkalmazása a követőlépcsőben, vagy akár mélységben), a közeljövőben azonban egyelőre korlátozott együttműködési lehetőséggel. Sokkal inkább elképzelhető, hogy az új fegyverek önállóan (titokban), vagy legalábbis elkülönülten kerülnek bevetésre.
- A hírszerzés szerepe tovább erősödik. Ma már egy konfliktus kapcsán a résztvevők számos jellemzőjéről gyűjtenek információkat, és az elemzések jóval részletesebb módon közvetítik képességeit, és valószínűsítik annak lehetőségeit – ahogy mondani szokták, „térképtől vérképig” kielemezik a szembenálló felet.
- A hatás alapú szemléletmód, a reagáló képesség biztosítása, az új szervezeti elemek, és az újabb technológiák a jelenlegi vezetési rendszer további átalakításához vezetnek. Véleményünk szerint megmarad ugyan a hadászati, hadműveleti és harcászati szintek képviselete a haderők szervezetében, de a jelenleginél funkcionálisabb módon kerülnek kialakításra, nem beszélve a szövetségi együttműködés révén előnyösnek tekinthető „egységessített vezetési szintek és rendszerek” elgondolás megvalósításának szükségességéről.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

FARAGÓ Péter – IMRE Gábor – MATOS István – VARGA Péter

Budapest, 2013.
6. évfolyam 4. szám

CSOPORTVÉLEMÉNY

Jelenlegi tanulmányainkhoz igazodva véleményünket a parancsnok (katonai vezető) szemszögéből fogalmazzuk meg.

Egybehangzó álláspontunk szerint a háborúk jellegét elsősorban a szembenálló felek politikai támogatottsága, motíváltsága, haderejének fejlettsége és fejlesztési lehetőségei fogják meghatározni. Emellett, egyazon szövetségi rendszerben hadviselő országok között is lesz különbség a hadviselés módjában, hiszen már most is kimutatható egyfajta „A, B, C osztályos liga” jelenség a NATO tagállamok haderőinek esetében. Ennek egyenes következménye lesz, hogy a jelenleg már nem korszerű fegyverzettel ellátott katonák ultramodern technológiás eszközökkel felszerelt, újszerű eljárásokat alkalmazó szövetséges katonákkal fognak együtt tevékenykedni (ez a jelenség Afganisztánban már érzékelhető). Ez pedig okozhat problémákat, amennyiben nem képesek közel azonos műveleti tempó biztosítására, még ha nem azonos műveleti képességről beszélünk is. Alkalmassá kell válni a közös tevékenységre, bármelyik fél szerepében tevékenykedünk is. Alkalmazkodni kell az erősokszorozó tényezők meghatározásával, a rögzített eljárás módok szinergiájának megteremtésével, és a közös feladatok begyakorlásával.

A parancsnok oldaláról fontos megközelítés továbbá, hogy a teljes spektrumú hadviselés képességének igénye, illetve a hálózati rendszerek alkalmazása maga után vonja a kiképzés-felkészítés rendszerének folyamatos elemzését, újratervelését. Minél több feladatra kell felkészíteni a parancsnokot és az állományt, annál több időt és energiát igényel... Gondoljunk csak a katonai és nem katonai műveletek sokszínűségére, az átfogó megközelítésből fakadó katonai feladatokra. A műveletek tekintetében kiemelten kell kezelni a stabilizációs műveletekre való felkészülés kérdését, melyet már a legelémibb intézményi kiképzési rendezvényeken is meg kell ismertetni az állománnyal.

Az együttműködés képességének kialakítása érdekében el kell sajátítani a „nemzeti interoperabilitás²” fogalmából eredő parancsnoki szintű feladatokat. Az Összhaderőnemi Doktrína 3. kiadásában (ÖHD3) foglalt, a Magyar Honvédség stratégiai feladatairól szóló fejezet jól érzékelteti azon feladatok mára jól kibővült sokszínűségét, melyek együttműködést követelnek meg a katonától, nemzeti (kibővítve pedig többnemzeti környezetben), nem katonai szereplők viszonylatában.

Kulcsszavak: a háború fogalmának problematikája, negyedik generációs hadviselés, geopolitikai változások, erőviszonyok, modern haderők, alkalmazás a jövőben

Keywords: concept of war dilemma, 4th Generation Warfare, Changes of geopolitics, Conditions of forces, Modern military forces, Utility of Force in the future

FELHASZNÁLT IRODALOM

Deák János: Napjaink és a jövő háborúja. Hadtudomány XV. Évfolyam, 2005. évi 1. száma

Deák János: Háború és Hadsereg a XXI. században, különös tekintettel a Magyar Honvédség jövőképe

Szternák György: A katonai műveletek megvívásának jellemzői napjainkban, levonható következtetések, hatása a hadtudomány fejlődésére. Seregszemle VIII. évfolyam 3. szám, 2010. július-szeptember

Ronkovich József: A 21. század hadviselésének néhány főbb jellemzője. Hadtudomány- Hadügy XIX. évfolyam, 1-2. szám, 2009. április

Somkuti Bálint: A negyedik generációs hadviselés – az érdekérvényesítés új lehetőségei. Doktori (PhD) értekezés, Budapest, 2012.

² Domján László vezérőrnagy: 2012-es évi MH ÖHP parancsnok feladatszábo értekezlete, MH ÖHP, Székesfehérvár, 2012. március

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

FARAGÓ Péter – IMRE Gábor – MATOS István – VARGA Péter

Budapest, 2013.
6. évfolyam 4. szám

Kiss Álmos Péter: A negyedik generációs konfliktusok jellemzői és tapasztalatai. Doktori (PhD) értekezés, Budapest, 2011.

Nova Eszter: Atlantizmus és multipolaritás; A gazdasági válság hatásai az Egyesült Államok transzatlanti politikájára; PhD értekezés tézisei; Eötvös Loránd Tudományegyetem; Állam-és Jogtudományi Kar; Politikatudományi Doktori Iskola; Budapest, 2012. január.

Dr. Bayer József: A globalizáció és a 21. század geopolitikai kihívásai; az MTA rendes tagja, a Zsigmond Király Főiskola rektora; Geopolitika a 21. században – I. évfolyam – 1. szám

Dr. Hubai József: Olvadó Jeges-tenger – erősödő geopolitika; Budapesti Gazdasági Főiskola – Magyar Tudomány Ünnepe - kiadvány, 2009

Tálas Barna: A kínai stratégia néhány fő lépése; Kína főbb stratégiai céljai 2020-ig;

MH Összhaderőnemi Doktrína 3. kiadás, 3-1. alfejezet, a Magyar Honvédség kiadványa, 2012.

Anthony H. Cordesman: Red Lines, Deadlines, and Thinking the Unthinkable: India, Pakistan, Iran, North Korea, and China, SCIS, 2013.

Rupert Smith: The Utility of Force, Penguin Books, 2005

Thomas G. Mahnken, Joseph A. Maiolo: Strategic Studies – A Reader, Routledge, 2008.

INTERNETES FORRÁSOK

2013.10.20-án letöltve:

<http://www.bruxinfo.hu/cikk/20080915-uj-utvonalak-nyilnak-meg-a-jegsapka-olvadasaval.html>

http://www.sg.hu/cikkek/40376/radarbol_halalsugar

<http://www.theblaze.com/stories/2013/09/09/global-cooling-arctic-ice-cap-60-percent-bigger-than-last-yearbut-some-say-its-irrelevant/>

<http://www.cfr.org/international-organizations-and-alliances/g20-leaders-declaration-september-2013/p31355>

2013.10.21-én letöltve:

<http://www.hidfo.net/2012/11/16/nato-technologiai-ujitasai-oroszorszagot-fenyegetik>

http://www.haborumuveszete.hu/rovatok/fegyverek/pancelosok/hangtalan_harcjarmuvel_fejlesztenek_oroszorszagban/

http://www.haborumuveszete.hu/rovatok/fegyverek/lo/kinyomtathato_fegyvereket_dobnak_piacra/

http://www.haborumuveszete.hu/rovatok/fegyverek/bombak/megkezdodtek_a_club_k_raketakomplexum_tesztjei/

<http://www.tozsdeforum.hu/gazdasag/kina-elso-repuloget-hordozoja-liaoning/>

<http://m.origo.hu/techbazis/20130812-sajat-erobol-epített-repuloget-hordozót-india.html>

http://www.haborumuveszete.hu/rovatok/fegyverek/hadihajok/tipusok/a_jovo_francia_repuloget_hordozoja_pa2/

http://kitekinto.hu/iszlami/2013/03/01/hadaszati_raketak_elleni_fegyvert_tesztel_izrael/#.UmVkbMtdWBA

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

FARAGÓ Péter – IMRE Gábor – MATOS István – VARGA Péter

Budapest, 2013.
6. évfolyam 4. szám

<http://htka.hu/2012/02/07/sz-400-export-nyet/>

http://www.ma.hu/kulfold/142250/Mindenkit_lelo_a_ruszi_raketarendszer_video

<http://htka.hu/2013/09/12/terv-szerint-keszul-az-sz-500/>

http://alfahir.hu/ez_mar_nem_sic_fi_lezerfegyverek_az_amerikai_haditengereszetnel

http://attraktor.blog.hu/2012/12/27/hatekony_a_nemet_lezerfegyver

<http://www.pto.hu/post/1/tag/robot>

<http://player.hu/tech-auto/tech/megkezdodott-a-kiber-vilaghaboru-az-usa-es-iran-mar-hadban-allnak/#.UmVrFstdWBA>

http://www.virushirado.hu/hirek_tart.php?id=2130

http://www.haborumuveszete.hu/rovatok/hirek/gladius_a_jovo_katonai_felszerese_nemetszagban/

<http://viszavzsodor.blogspot.hu/2012/01/jovo-gyalogos-katonaja-baka-digitalis.html>

<http://toochee.postr.hu/nem-halalos-fegyverek>

http://itcafe.hu/hir/usa_kiberhaboru_kiberhadsereg.html

http://www.atv.hu/kulfold/20110825_pentagon_uj_fegyveremek_kiepitese_nemetszagban_dolgozik_pentagon

<http://www.origo.hu/nagyvilag/20121129-veszelyt-jelentenek-a-robotfegyverek-dronok-a-civil-lakossagra-a-human.html>

<http://www.origo.hu/techbazis/20120925-fejlesztések-az-agyba-ültetett-microchipek-teren-darpa-intel-es-etikai.html>

Letöltések egyéb időpontokban:

Bámer Bence: A XXI. század háborújára készül Amerika;

http://kitekinto.hu/amerika/2012/06/25/a_xxi_szazad_haborujara_keszul_amerika/#.UnPtQVPOS2A; 2013 november 01.;
19:12)

FENNTARTHATÓSÁG A VILÁGBAN – VÍZBIZTONSÁG A VILÁGBAN A BUDAPESTI VÍZ VILÁGTALÁLKOZÓ ZÁRÓNYILATKOZATA; Budapest, 2013. október 8-11.; http://www.budapestwatersummit.hu/data/images/Budapesti_Nyilatkozat.pdf

(2013. november 02. 23:28)

<http://www.bruinfo.hu/cikk/20110905-nato-lebontottunk-egy-haborus-gepezetet-libiaban.html>; (2013. november 02. 23:42)

Dr. Szenes Zoltán Katonai kihívások a 21. század elején; http://www.zmne.hu/kulso/mhtt/hadtudomany/2005/4/2005_4_5.html
(2013. október 28. 18:58)

Simai Mihály: Az Orosz Föderáció és az Egyesült Államok kapcsolatai a XXI. század első évtizedében;

<http://fakproject.hu/docs/Simai%20-%20Orosz-USA.pdf> (2013. október 28. 19:33)

Globális víz, élelmiszer és energiaválság; http://hvg.hu/tudomany/20090825_globalis_elelmiszer_viz_energia_valsag; 2013. október
31., 22:43

Kína az Északi-sarkköri Tanácsban; <http://hungarian.cri.cn/301/2013/06/07/161s160448.htm>; 2013. november 01., 17:26

National Geographic: Olvadó Északi-sarkvidék – Négymillió ember sorsa forog kockán;

http://www.ng.hu/Fold/2004/11/Olvalo_Eszaki_sarkvidek_Negymillio_ember_sorsa_forog_kockan; (2013. november 01.,
17:41)

HADTU DOMÁNYI SZEMLE

FARAGÓ Péter – IMRE Gábor – MATOS István – VARGA Péter

Budapest, 2013.
6. évfolyam 4. szám

Deák János- Szternák György; Az orosz geopolitikai gondolkodás megváltozásának tükröződése az új katonai doktrína tervezetében

<http://www.magyarhirlap.hu/ot-eve-tort-ki-a-gruz-orosz-haboru#sthash.GTvWm6ub.dpuf>

Halasi Endre:Az orosz-grúz háború tanulságai; http://kitekinto.hu/hatter/2008/08/29/az_orosz-gruz_haboru_tanulsagai/#.UnP8D1POS2A; (2013. november 01.; 20:33)

Dr. Resperger István; Villámháború Az Öbölben [Az Iraki Szabadság Hadművelet (Operation Iraqi Freedom) Elsődleges Értékelése]

Kőszegvári Tibor: A terrorizmus elleni harc katonai tapasztalatai Afganisztánban;
http://www.zmne.hu/kulso/mhht/hadtudomany/2004/3_4/2004_3_4_6.html; (2013. november 02. 17:59)

Oláh György: Kőolaj és földgáz után, A szén-dioxidból nyert metil-alkoholon alapuló gazdaság;
<http://www.termeszetvilaga.hu/kemia/olah.html>; (2013. november. 02. 18:37)

Jemen ivókútjai tíz éven belül elapadhatnak, Világméretű feszültséget okoz a vízválság;
<http://mindennapi.hu/cikk/vilaghir/vilagmeretu-feszultseget-okoz-a-vizvalsag/2011-09-30/7926>; (2013. november 02. 19:28)

Simai Mihály; A Hatalmi Viszonyok, A Világgazdaság És A Katonai Szektor A Xxi. Században; <http://unipub.lib.uni-corvinus.hu/665/1/kg2012n2p33.pdf> (2013. november 03. 14:02)

http://www.chinanetwork.hu/portal/downloads/Kina-strat_fo_kerdesei_tanulmany_Talas.pdf; 2013. november 03. 13.25)

Geopolitical Consequences of the Credit Crunch; Ferguson, Niall; (Financial Times, 2008. szeptember 21.)